

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย เสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของธุรกิจชุมชนที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของธุรกิจชุมชนที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของธุรกิจชุมชนในการเสริมความเข้มแข็ง กับการจัดการป่าชุมชน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ศึกษา และมีโอกาสได้เข้าสู่ระบบการศึกษาของรัฐ และได้มีโอกาสดำเนินงานร่วมกับบุคคล องค์กร ที่มีความหลากหลายในเชิงวิธีคิด วิธีทำงาน ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์จากบุคคลและองค์กรเหล่านั้นมาก และผู้วิจัยได้กลับเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนด้วย ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาที่มาจากทัศนะของคนในชุมชน ที่มีโอกาสได้สัมผัสกับสังคมภายนอกชุมชนระยะหนึ่ง แล้วย้อนกลับมามองชุมชนของตนเองว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น รวมทั้งการปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อชุมชนที่พัฒนาอย่างถูกต้อง ทั้งทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

วิธีวิจัย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกัน คือ การสัมภาษณ์ การสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรมและเวทีแลกเปลี่ยน ประชุมกลุ่มทุกหมู่บ้าน เวทีประชุมประจำเดือนของตำบล การร่วมเป็นวิทยากรกับชาวบ้านเมื่อมีผู้มาศึกษาดูงาน และการพาชาวบ้านร่วมเวทีแลกเปลี่ยนนอกชุมชน แล้วนำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความน่าเชื่อถือปัจจัยต่าง ๆ ความเชื่อมโยงของข้อมูลและหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปของชุมชน

บ้านคอนไชย เป็นชื่อหมู่บ้าน 1 ในจำนวน 7 หมู่บ้าน ของตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ 6 หมู่บ้าน และคนเมือง 1 หมู่บ้าน ตำบลศิลาแลงอยู่ห่างจากตัวอำเภอปัว 6 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอเมือง 59 กิโลเมตร

ตำบลศิลาแลงเดิมรวมอยู่ในเขตการปกครองของตำบลปัว และในปี 2537 ตำบลศิลาแลงมีหมู่บ้านในเขตการปกครองจำนวน 7 หมู่บ้าน ชาวไทลื้อในตำบลศิลาแลงอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาเมื่อประมาณ 200 ปีมาแล้ว ตระกูลที่เข้ามาอาศัยในช่วงแรกๆ มีไม่กี่ตระกูลได้แก่ ตระกูลช่างเหล็ก ตระกูลตะแกว่ ตระกูลใหม่่น้อย ในปัจจุบันได้มีการกระจายตัวของประชากรในตระกูลต่าง ๆ อยู่อาศัยใน 7 หมู่บ้านในตำบลศิลาแลง ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ลำน้ำ คือลำน้ำกุน โดยมีการตีฝายเพื่อจัดสรรน้ำ ให้ไหลไปหล่อเลี้ยงไร่นาของสมาชิกในชุมชน โดยมีนายฝ่ายของแต่ละลำเหมืองคอยควบคุมดูแลลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจแบบกึ่งยังชีพ คือมีการปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก และมีการปลูกพืชหลังฤดูเก็บเกี่ยวไว้บริโภคในครัวเรือนและปลูกพืชพาณิชย์เพื่อขาย ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้มีลักษณะเหมือนหมู่บ้านล้านนาในภาคเหนือทั่วไปคือนับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ใกล้เคียงกัน และนอกจากนั้นชุมชนศิลาแลงยังมีการนับถือผีบรรพบุรุษคือ ผีเชียงรุ่ง โดยมีความเชื่อว่าสามารถปกป้องรักษาสมาชิกในชุมชนให้มีความร่มเย็นได้ ด้านการศึกษาในปัจจุบันเด็กได้รับการศึกษาจากโรงเรียนของรัฐถึงระดับมัธยม ด้านการปกครองในสมัยก่อนใช้หลักจารีต ประเพณี ต่อมาเมื่อรัฐได้รวบรวมอำนาจในการปกครองขึ้นต่อกระทรวงมหาดไทย ชุมชนมีการปกครองโดยมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้คอยดูแลลูกบ้าน และมีการสืบทอดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในสายตระกูลหลักๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากในระยะแรกจาก พ่อสู่ลูกและหลานสืบกันไป ชุมชนศิลาแลงมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติสูง เพราะคนในชุมชนจะเป็นลูกหลานในสายตระกูลเดียวกัน มีความสัมพันธ์แบบครัวเรือน แบบสายตระกูล และมีการแต่งงานระหว่างตระกูล เป็นตัวเชื่อมให้สมาชิกในชุมชนเป็นเครือญาติกัน เป็นเครือข่ายที่เหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน

2. บทบาทของธุรกิจชุมชนที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

อาชีพการทอผ้าเป็น ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้หญิงไทลื้อในอดีตจะมีการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีการพัฒนาการทอผ้ามาเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ในระยะเริ่มต้นแม่บ้านจะทอผ้าและจำหน่ายแบบส่วนตัว ต่อมาประสบปัญหาด้านการตลาดและแหล่งผู้สนับสนุนให้การสนับสนุนในรูปกลุ่มของแต่ละหมู่บ้าน แม่บ้านที่ทอผ้าจึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้นและมีการเลือกประธาน คณะกรรมการ บริหาร โดยมีการจัดสรรค่าตอบแทนจากการจัดสรรเปอร์เซ็นต์ของยอดขายในแต่ละครั้งเพื่อเป็นค่าตอบแทนให้กับคณะกรรมการของกลุ่ม

2.1 บทบาทของธุรกิจชุมชนต่อสถาบันครอบครัว บทบาทธุรกิจชุมชน สัมพันธ์กับสถาบันครอบครัว จากผลการศึกษาพบว่าอาชีพการทอผ้า สามารถทำให้สมาชิกในครัวเรือนได้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากชุมชน เพราะแม่บ้านมีรายได้จากการทอผ้า นอกจากนั้นยังสามารถทำการเกษตร ในพื้นที่นา และสวน เพื่อปลูกข้าว พริก หอม กระเทียม ไม้ประดับในครัวเรือนตลอดปี รายได้จากการทอผ้ายังเป็นสิ่งที่ทดแทนไม่ให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชพาณิชย์อื่น ๆ เพราะแม่บ้านมีความต้องการที่จะทอผ้าซึ่งมีรายได้ที่แน่นอน และรวดเร็วกว่าการปลูกพืชพาณิชย์ ดังนั้นจึงขาดแรงงานในการที่จะทำการเพาะปลูกพืชพาณิชย์ในพื้นที่มาก ๆ นอกจากนั้นจากการศึกษายังพบว่าสถาบันครอบครัวจะมีการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชาย กล่าวคือในขณะที่แม่บ้านทำการทอผ้า พ่อบ้านจะช่วยเหลืองานบ้านทุกอย่างและมีการร่วมมือกันในระบบการผลิตภาคเกษตรทั้งหญิงและชาย เพราะเป็นอาชีพหลักของครอบครัว เช่นการปลูกข้าว ทำให้สถาบันครอบครัวในชุมชนพื้นที่ศึกษา ยังคงความเป็นครอบครัวที่อบอุ่น และถ้อยทีถ้อยอาศัยกันสูง

2.2 บทบาทของธุรกิจชุมชนต่อความสามัคคีของสังคมในชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจากกลุ่มทอผ้า สัมพันธ์กับความสามัคคีของสังคมในชุมชน จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย การจัดการกลุ่ม ระบบเครือข่าย ภูมิปัญญา ความเชื่อ กระบวนการเรียนรู้ ความหลากหลายทางชีวภาพ รูปแบบการใช้ทรัพยากร ชุมชนสามารถแก้ปัญหาเรื่องการทำลายป่าโดยมีธุรกิจชุมชนมาเป็นปัจจัยเสริม ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ทดแทนจากการปลูกพืชพาณิชย์ ที่ต้องใช้พื้นที่จำนวนมากในการเพาะปลูก จนชุมชนสามารถรักษาป่าไว้ได้จำนวน 10,125 ไร่ และมีการพึ่งพิงใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำเนินงานของชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพของชุมชนมีการพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ จนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งวัดได้จากการสนับสนุนการศึกษาของบุตรหลาน เงินกองทุนในชุมชน ความสามารถในการหารายได้ของสมาชิกในชุมชน มีการนำความเชื่อและภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น ความเชื่อในเรื่องการเลือกไม้สร้างบ้าน การเลี้ยงผีสวนน้ำทำให้สมาชิกในชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด ด้วยการแสดงออกที่ไม่ลบหลู่ธรรมชาติ

2.3 บทบาทของธุรกิจชุมชนต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การทอผ้ามีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนทั้งทางด้าน การพัฒนาตัวสมาชิก

กลุ่มทอผ้าให้สามารถทำการผลิต การตลาด และการจัดการภายในกลุ่มได้เอง โดยกิจกรรมการรวมกลุ่มเป็นเสมือนเวทีแห่งกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มทอผ้าโดยมีการขยายกลุ่มผู้ผลิต ระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และมีเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์ปัญหาและหาทางออกร่วมกัน โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานราชการเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน การทอผ้าสามารถพัฒนาการศึกษาของเด็กและเยาวชน ที่เป็นลูกหลานของสมาชิกกลุ่มทอผ้า เนื่องจากการมีรายได้จากการทอผ้าทำให้มีความสามารถที่จะส่งลูก หลาน เข้ารับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังพัฒนาตัวสมาชิกกลุ่มทอผ้าให้เข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการเมืองในท้องถิ่น เพื่อที่จะเป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มทอผ้า และตัวแทนกลุ่มผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานต่าง ๆ ในส่วนองค์การบริหารส่วนตำบล เพราะผู้หญิงได้รับการพัฒนาศักยภาพเพิ่มมากขึ้น

2.4 กระบวนการเปลี่ยนแปลงของผู้หญิง ในอดีตและปัจจุบันผู้หญิงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว แต่งานที่ผู้หญิงทำที่ผ่านมาไม่สามารถวัดออกมาเป็น “รายได้” เชิงเศรษฐกิจได้ ดังนั้นผู้หญิงจึงถูกมองว่าไม่มีส่วนในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ดังนั้นการทำการทอผ้าของผู้หญิงจึงเป็นสิ่งที่พิสูจน์อย่างเป็นทางการว่าเป็นรูปธรรมว่านอกจากงานบ้าน และงานในภาคเกษตรที่ผู้หญิงทำร่วมกับผู้ชายแล้ว ผู้หญิงยังสามารถหารายได้ที่เป็นตัวเงินมาจุนเจือครอบครัวได้ ทำให้ถูกยอมรับในระดับครัวเรือน และถูกยอมรับในระดับชุมชน อันเป็นพื้นฐานแห่งการยอมรับให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

3. ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน

ชาวไทลื้อบ้านดอนไชยและชุมชนศิลาแลง ทั้งหมดได้มาตั้งถิ่นฐาน อยู่ที่ราบเชิงเขาคอยภูคาเมื่อ 200 ปีก่อน ด้วยเหตุผลที่พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรป่าไม้และสายน้ำที่คอยหล่อเลี้ยงพื้นที่สวน และไร่นา การดำรงชีวิตในระยะเริ่มแรกได้อาศัยป่าเป็นแหล่งปัจจัยได้อย่างแท้จริง มีความเป็นอิสระจากภายนอกสูง ชุมชนเรียนรู้คุณค่าและการใช้ประโยชน์จากป่าที่มีอยู่รอบชุมชน โดยการหาของป่า ล่าสัตว์เป็นอาหาร ใช้ไม้ในป่ามาปลูกสร้างบ้านเรือน หาสมุนไพรมารักษาอาการเจ็บไข้ นอกจากนั้นชุมชนยังมีการเพาะปลูกพืชพื้นบ้านเพื่อเป็นอาหาร และลดการพึ่งพิงป่าให้น้อยลง ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางเครือญาติในชุมชนมีอย่างแน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือพึ่งพิงกันสูงในการดำรงชีวิต เช่นระบบ

การผลิตและพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนตลอดจนพื้นฐานในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชน มาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชุมชน ธรรมชาติ เชื่อมโยงกับความเชื่อ โดยมี “ผี” เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเลี้ยงผีสบน้ำ การไหว้ผีเชียงรุ่ง การเลี้ยงผีห้วย ทุกครั้งที่ต้องการบอกกล่าวถึงการกระทำที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างยำเกรง ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนและพุทธศาสนา

เมื่อถึงช่วงที่ เศรษฐกิจ สังคม เปลี่ยนแปลงไปชุมชนได้เปิดรับเอาค่านิยมจากสังคมภายนอกมากขึ้น ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ มีการบุกรุกเข้ามาของกระแสพืชพาณิชย์ และการกระจายนโยบายโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรเปลี่ยนไป เพื่อให้ชุมชนสามารถมีสถานะทางเศรษฐกิจอยู่รอดในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปและเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ทรัพยากร รูปแบบการผลิต ระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนค่านิยม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนทำให้องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรแบบเดิมเสื่อมคุณค่า เกิดการขัดแย้งและแข่งขันในการใช้ทรัพยากรสูงขึ้น ภาวะเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างล้างผลาญ ทำให้ผู้นำในชุมชนเริ่มตั้งคำถามต่อวิถีคิด และพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ ที่ทำให้เกิดภาวะคับขันทั้งด้าน ทรัพยากร เศรษฐกิจ เมื่อประมวลถึงรูปแบบการใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่เริ่มเปลี่ยนไป พบว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่การทำไร่ข้าวโพด ปลูกยาสูบ ในขณะที่ระบบเกษตรดั้งเดิมถูกละเลย เกิดการจับจองที่ดิน อีกทั้งการขยายจำนวนประชากรของชาวเขาที่อพยพลงมา ทำให้มีหลายครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกิน ไม่มีทุนและไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ จึงได้หันไปตัดไม้ขายส่งโรงบ่มในบา เผลอถ่านและเลื่อยไม้ขาย ซึ่งสอดคล้องกับกระแสความต้องการใช้ไม้ทั้งในชุมชน และนอกชุมชนมากขึ้น แม้จะมีการออกกฎหมายปราบปรามก็ตาม การทำลายป่าจึงเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในชุมชนศิลาแลงตามมา

เมื่อชุมชนเริ่มมีบทเรียนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ มากเกินกว่าความสามารถของธรรมชาติจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ จึงทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบอันเกิดจากการกระทำของคนในชุมชน เกิดความแห้งแล้งปรากฏขึ้นทั่วไป ไม่สามารถจะปลูกพืชได้ตามฤดูกาล อีกทั้งจำนวนผลผลิตลดลงทุกปี ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง

เช่นความสามารถในการหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติขาดแคลน พืชสมุนไพรหลายชนิดหายไปจากป่า จำนวนสัตว์ที่มีน้อยลง รวมทั้งต้นไม้ใหญ่ ๆ ในป่าหมดไป ทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ในภาวะที่ชุมชนกำลังประสบปัญหาเหล่านี้ผู้นำในชุมชนจึงได้ระดมความคิดเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา จากระดับหมู่บ้านผลักดันความคิดเข้าสู่สภาตำบล และหาความร่วมมือและมติในการตกลงร่วมกันที่จะช่วยกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์เหมือนในอดีต จึงได้เกิดกลุ่มองค์กรชาวบ้านเพื่อรักษาป่าไม้ขึ้นในรูปแบบ “คณะกรรมการรักษาป่าไม้และต้นน้ำลำธาร ตำบลศิลาแลง” โดยมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเป็นผู้คอยเสนอแนะและเป็นที่ปรึกษา มีตัวแทนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ร่วมเป็นกรรมการ เพื่อที่จะรับเอาความคิดเห็นของคนในหมู่บ้านไปเสนอในที่ประชุมระดับตำบล โดยผ่านระบบคุณค่า ความเชื่อของชุมชนต่อป่าและองค์ความรู้ และองค์กร กฎเกณฑ์ พิธีกรรม มีการจำแนกป่าตามความหมายของชาวบ้าน และมีวิธีปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต จนสามารถรักษาป่าไว้ได้จำนวน 10,125 ไร่ จนทำให้สภาพป่าสามารถฟื้นคืนสู่สภาพความสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และยังเป็นสถานที่ศึกษาดูงานและถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับบุคคลทั่วไป

การจัดการป่าชุมชน สัมพันธ์กับการแบ่งหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากร และการจัดสรรกำลังคน จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทหน้าที่ในเรื่องการจัดการป่าชุมชนผู้ชายจะมีบทบาทโดดเด่นกว่าผู้หญิง ยกตัวอย่างเช่นคณะกรรมการรักษาป่า และคณะกรรมการตรวจป่าจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามผู้หญิงก็มีบทบาทในการรักษาป่าโดยทางอ้อม เช่น การทำการทอผ้า ถือว่ามีส่วนทำให้ป่าถูกทำลายน้อยลง การจัดสรรผลกำไรสนับสนุนกิจกรรมของการรักษาป่า ในส่วนขององค์กรเหมืองฝาย มีหน้าที่คอยดูแลพื้นที่ป่าบริเวณต้นน้ำ ลำห้วย ที่พื้นที่นาของแต่ละครอบครัวได้ใช้ประโยชน์ ผู้อาวุโสในชุมชนมีหน้าที่แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะให้กับคณะกรรมการรักษาป่าชุมชน นำไปปฏิบัติ จะเห็นว่าการจัดสรรหน้าที่ดังกล่าว ทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่ ที่ต้องปฏิบัติโดยไม่มีการสั่งการแต่อย่างใด

ความรู้และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ชุมชนศิลาแลงได้สั่งสม ความรู้และภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากป่าของคนรุ่นก่อนมาจนถึงรุ่นปัจจุบันโดยผ่านประสบการณ์ของการใช้ประโยชน์จากป่าจนเกินความสามารถที่ป่าจะตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ จึงทำให้ชุมชนประสบกับวิกฤตการณ์ความแห้งแล้ง การนำเอาบทเรียนดังกล่าวมา

เป็นบรรทัดฐานในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในปัจจุบันทำให้ป่ามีความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มมากขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่เอื้อต่อการใช้อย่างยั่งยืน เพื่อที่จะแบ่งปันให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

4. ความสัมพันธ์ของธุรกิจชุมชน กับการจัดการป่าชุมชน

ธุรกิจชุมชน จากการประมวลที่มาของปัญหาต่าง ๆ ล้วนมาจากแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจ ชุมชนจึงแก้ปัญหาด้วยการพยายามหาอาชีพเสริมที่ลดการพึ่งพิงป่าไม้ ได้แก่ การทอผ้าของกลุ่มแม่บ้าน การทำสวนไม้ผล การทำเครื่องเงิน การทำผ้าเขียนลายเทียน การปักเย็บผ้าของผู้หญิงชาวเขา ซึ่งอาชีพเหล่านี้มีส่วนทำให้ชุมชนสามารถที่จะเพิ่มทางเลือกอาชีพ และตอบสนองต่อเศรษฐกิจของชุมชนได้ ในเวลาต่อมาชุมชนจึงสามารถฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นมาได้ จากผลการศึกษาพบว่าธุรกิจชุมชนมีความสัมพันธ์กับการจัดการป่าของชุมชนดังนี้

4.1 ความสัมพันธ์ของรายได้ต่อการจัดการป่าชุมชน รายได้จากการทอผ้าทำให้ครัวเรือนในพื้นที่ศึกษามีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าครอบครัวที่ไม่ได้ทำการทอผ้า การยกระดับรายได้ของสมาชิกกลุ่มทอผ้า มีความสัมพันธ์กับการจัดการกลุ่ม ในด้านเศรษฐกิจและอาชีพของชุมชน โดยมีตัวชี้วัดจากรายได้ระดับครัวเรือนซึ่งมีความสัมพันธ์กับรายได้ของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจของชุมชน และอาชีพที่ทำให้สมาชิกมีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง คือโดยเฉลี่ยมีรายได้ต่อปี มากกว่า 21,001 บาท นอกจากนั้นการยกระดับรายได้ของสมาชิกกลุ่มทอผ้ามีความสัมพันธ์กับ จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ทั้งด้านธุรกิจชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์ป่า ซึ่งจำนวนสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมทั้งกลุ่มทอผ้าและกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นกลุ่มคนกลุ่มเดียวกัน เป็นการสะท้อนให้เห็นคุณภาพของสมาชิก และความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก นอกจากนั้นการยกระดับรายได้ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในระดับเครือญาติ มีการแนะนำให้ญาติมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้า รวมทั้งการถ่ายทอดเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ให้ในหมู่เครือญาติเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ฐานะความเป็นอยู่ของเครือญาติเดียวกันดีขึ้น

4.2 ความสัมพันธ์ทางเลือกอาชีพต่อการจัดการป่าชุมชน การทอผ้าเป็นทางเลือกอาชีพที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้ ไม่อพยพเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกชุมชน และยังเป็นอาชีพที่ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถประกอบกิจกรรมอยู่ในครัวเรือนทดแทน

อาชีพที่ทำลายพื้นที่ป่า ทำให้สภาพป่าสามารถกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างทางเลือกอาชีพมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชน ได้แก่ องค์การที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ หรือเกิดจากการริเริ่มของคนในชุมชนเองนั้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ก่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทอผ้า และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าซึ่งเป็นองค์การที่ทำให้ลดปัญหาการประกอบอาชีพที่ทำลายป่าไม้ เพราะเป็นการตัดกำลังแรงงานในการบุกรุก ซึ่งเป็นความเคยชินของสังคมเกษตรของชาวไทลื้อที่มีการทำงานในลักษณะลงแขก เมื่อมีองค์กรหรือกลุ่มทอผ้าเกิดขึ้นจึงสามารถแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรลงได้

มีการนำภูมิปัญญา ความเชื่อ มาประยุกต์ให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ นั้นได้แก่การทำ “คุณค่า” ทางวัฒนธรรมให้เป็น “มูลค่า” ทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาที่นำมาใช้ได้แก่ การนำลวดลายดั้งเดิมมาทอบนผืนผ้า เพื่อแปรรูปเป็นของใช้ต่าง ๆ การนำรูปแบบของใช้ในพิธีกรรมต่างๆ มาเป็นของตกแต่งในปัจจุบัน รวมทั้งการคิดลวดลายขึ้นมาใหม่โดยอาศัยธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัว เป็นต้น

ทางเลือกอาชีพในการทอผ้า ก่อให้เกิดการเกื้อกูลต่อระบบนิเวศของชุมชน ทำให้ระบบนิเวศมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในเวลาต่อมา ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถเลือกที่จะประกอบอาชีพในพื้นที่นาได้ตลอดทั้งฤดูกาลโดยไม่ต้องขึ้นไปใช้พื้นที่ป่า

รูปแบบการใช้ทรัพยากร ในปัจจุบันชุมชนลดการพึ่งพิงป่าน้อยลง เพราะชุมชนมีทางเลือกมากกว่าในอดีตดังนั้นรูปแบบการใช้ทรัพยากรของชุมชน จึงพึ่งพิงทรัพยากรในระบบการเกษตรมากกว่า ได้นำน้ำสำหรับทำการเกษตร ในส่วนของธุรกิจชุมชนสมาชิกกลุ่มทอผ้าได้ใช้ประโยชน์จากป่าในการนำพืชให้สีมาย้อมผ้าเพื่อทอเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

4.3 ความสัมพันธ์กระบวนการกลุ่มต่อการจัดการป่าชุมชน การที่สมาชิกในชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีกระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือของชุมชนนั้น ก่อให้เกิดการจัดองค์กรที่มาจาก การลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน มีกฎกติการ่วมกัน ทำให้กลุ่มสามารถที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหาของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีปัจจัยที่ทำให้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม

ของกลุ่มทอผ้า และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน กลุ่มทั้งสองเกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งการวิเคราะห์ปัญหา และการหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน โดยมีการกำหนด กฎ กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันให้เกิดความสามัคคีในชุมชน นอกจากนั้นองค์กรชุมชนยังมีจำนวนสมาชิกที่เข้ามามีบทบาท ทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสามารถดำเนินไปได้ท่ามกลางความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน

ภูมิปัญญา ความเชื่อของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนศิลาแลงที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมได้ถ่ายทอดผ่านระบบการผลิตทางด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าวจนถึงการเก็บเกี่ยวข้าว โดยมีระบบเหมืองฝายเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อที่จะจัดสรรน้ำให้กับเจ้าของนาในชุมชนศิลาแลง และมีการดูแลองค์กรเหมืองฝายผ่านกระบวนการกลุ่ม ดังนั้นการรวมกลุ่มในการทอผ้า และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงมีความเข้มแข็ง มีกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติจริง ปัญหาเกิดจากปัญหาในชีวิตประจำวัน และการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย

รูปแบบการใช้ทรัพยากร กลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจะมีความรู้สึกหวงแหนและต้องการที่จะรักษาไว้ใช้ในระยะยาว เช่น กลุ่มชาวนาผู้ใช้น้ำในการทำการเกษตรจะมีความต้องการที่จะรักษาป่าไม้บริเวณต้นน้ำเอาไว้ กลุ่มทอผ้าที่ใช้ประโยชน์จากต้นไม้ที่ให้สีก็มีความต้องการที่จะรักษาต้นไม้ชนิดนั้นไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ มีการปลูกขยายพันธุ์เพิ่มขึ้น

4.4 การพัฒนาศักยภาพสตรีต่อการจัดการป่าชุมชน ในอดีตสตรีในชุมชนศิลาแลง มีความเกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ในแง่การใช้ประโยชน์ด้าน แหล่งอาหารตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งกำเนิดลำน้ำสำหรับทำการเพาะปลูกพืชพื้นเมือง ต่อมาเมื่อป่าถูกทำลายทำให้แหล่งอาหาร และแหล่งน้ำมีความสมบูรณ์ลดลง สตรีเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบ ดังนั้นในปัจจุบันสตรีจึงต้องการแสดงความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ของชุมชน โดยได้พิสูจน์ให้ทุกคนในชุมชนเห็นว่าสตรีมีศักยภาพในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและพร้อมที่จะทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ร่วมกับผู้ชายโดยพัฒนาศักยภาพมาจากกลุ่มทอผ้าอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

กลุ่มสตรีมีความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ดังนั้นการทำธุรกิจชุมชนทำให้สมาชิกได้มีโอกาส พบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชน และนอกชุมชนทำให้มีความรู้ ความสามารถเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีความกล้าที่จะสมัครเข้าสู่ระบบการเมืองท้องถิ่น เพื่อเป็นตัวแทนของสตรี

อภิปรายผลการศึกษา

1. บทบาทของธุรกิจชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การพัฒนาชนบทเพื่อให้ชนบทสามารถดำรงอยู่ได้โดยที่ชุมชนไม่ล่มสลาย ต้องมองอย่างบูรณาการทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาชนบทมีหลายระดับ เช่น ตัวคน ชุมชน และสังคม แต่ละระดับต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เช่น สังคมจะทำอะไรให้ชุมชน ชุมชนจะทำอะไรให้กับครอบครัว ครอบครัวจะทำอะไรให้คน ในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เศรษฐกิจ การเลี้ยงชีพ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม จริยธรรม หรือเรื่องอื่นๆ ควรเริ่มที่ชุมชนก่อน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาคน ให้ทุกคนมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้เต็ม ศักยภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ครอบครัว ชุมชน และสังคม

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยเศรษฐกิจของชุมชนเป็นตัวนำ และจะนำไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ต่อไปได้ เศรษฐกิจของชุมชนที่จะสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาคนได้จะต้องริเริ่มโดยชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชนเป็นเป็นเจ้าของ และแบ่งปันผลกำไรส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาชุมชน อย่างเช่น การทอดผ้าของกลุ่มแม่บ้านตำบลศิลาแลง

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวดังกล่าว จะเป็นการพัฒนาคนไปในคราวเดียวกัน โดยคนในชุมชนจะเรียนรู้ และบริหารจัดการด้วยตัวเองภายใต้การสนับสนุนจากภายนอก และเมื่อคนในชุมชนมีศักยภาพเพิ่มขึ้น ก็จะบริหารจัดการเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงและขยายวงอย่างต่อเนื่องไปได้เรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันกระบวนการเลี้ยงชีพจะทำให้เกิดการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันตามธรรมชาติในเรื่องอื่น ๆ ด้วยตัวเองได้เช่น ในการจัดการป่าชุมชน โดยใช้ทางเลือกอาชีพมาช่วยเสริมให้ชุมชน สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชน และสามารถรักษา วัฒนธรรมการทอดผ้าไว้ได้ และมีการถ่ายทอดให้บุคคลรุ่นต่อไปเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมต่อไป

ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงควรให้น้ำหนักความสำคัญไปยัง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งด้วยชุมชนเอง ในขณะเดียวกันภาครัฐก็ต้องเตรียมความพร้อมให้ชุมชน รวมทั้งสร้างบรรยากาศและสิ่งจูงใจให้แก่ภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนที่จะเข้าไปสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาชนบทจึงมีหลายมิติที่ต้องเสริมกัน สัมพันธ์กัน โดยเน้นการดำเนินการที่ผ่านคนเป็นหลัก และทุกครั้งที่ผ่านคน ก็จะเกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของคนนั่นเอง

ตัวชี้วัดลักษณะของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ในงานวิจัยในครั้งนี้ได้นำกรอบแนวคิดของ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (สีลาภรณ์ นาครทรรพ, 2538 : 242) มาประกอบในการวิเคราะห์ กรณีศึกษาของชุมชนศิลาแลงดังนี้

1.1 การจัดการกลุ่มและองค์กร ในชุมชน การจัดการกลุ่มและองค์กรเป็นเรื่องที่ทำให้ การดำเนินงานของชุมชนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในชุมชนที่เข้มแข็งจำเป็นต้องมีการจัดการกลุ่ม และองค์กรอันเป็นการกระจายบทบาท ภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบต่างๆ ให้แก่คนในชุมชน รวมทั้งมีการกำหนดสิทธิ กติกา และวินัยสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนด้วย หากปราศจากการจัดการแล้ว องค์กรชุมชนจะมีลักษณะที่หลวมไม่สามารถผลักดันให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่างๆ ประสบความสำเร็จลุล่วงได้

1.1.1 วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม สามารถบ่งชี้ถึงพฤติกรรมและกิจกรรมที่มีความหมายในเชิงการสืบทอดภูมิปัญญาและระบบความเชื่อ เช่น การรวมกลุ่มทอผ้าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ การทอหลอดลายที่บ่งบอกถึงความวิจิตรงดงาม แฝงไว้ด้วยความเชื่อและภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน ๆ กลุ่มเหมืองฝาย บ่งบอกถึงการสืบทอดการจัดการทรัพยากร และความร่วมมือในด้านแรงงาน

1.1.2 กฎกติกา ซึ่งถึงความสามารถในการกำหนดและควบคุมพฤติกรรม ของสมาชิกในชุมชน ให้ปฏิบัติเหมือนกันเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ของคนในชุมชน เช่น กฎกติกาของกลุ่มทอผ้าที่กำหนดให้สมาชิกจำหน่ายผ้าให้กับกลุ่มเท่านั้น เพื่อเป็นการป้องกันการแข่งขันราคาตัวเอง และกฎกติกา ในเรื่องการจัดการทรัพยากร ได้แก่ การห้ามตัดต้นไม้ในระยะบริเวณแม่น้ำ 50 เมตร หากใครฝ่าฝืน จะมีการลงโทษตามข้อตกลง เป็นต้น

1.1.3 จำนวนและคุณภาพของสมาชิก ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สะท้อนความเอาใจใส่ในการร่วมกิจกรรม ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสมาชิก เช่นในพิธีการเลี้ยงผีสนามน้ำสมาชิกในชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากลำน้ำกุน จะมาร่วมในพิธีโดยไม่มีการกะเกณฑ์ การร้องเหมืองฆาวนาผู้ใช้น้ำจากลำห้วยใด ก็จะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อขุดลอกลำเหมืองก่อนถึงฤดูทำนา ส่วนกลุ่มทอผ้าสมาชิกทุกคนจะมีการแบ่งหน้าที่กัน เมื่อมีผู้เข้ามาศึกษาดูงานว่าใครจะเป็นคนคอยให้ข้อมูล ใครจะเป็นคนเตรียมการต้อนรับ ใครจะเป็นคนรับผิดชอบเรื่องการขายสินค้า เป็นต้น

1.1.4 คุณภาพของกรรมการกลุ่ม สะท้อนให้เห็นได้จากความสามารถในการจัดการ การสนองตอบต่อปัญหาการจัดสรร และการกระจายทรัพยากรของชุมชน เช่น การกำหนดให้ทำไร่บริเวณเชิงเขา ไม่ให้ขยายพื้นที่ลูก้าเข้าไปในเขตต้นน้ำ การจำกัดพื้นที่ไร่ไม่ให้ผลของชาวเขาที่ทำมาก่อนข้อตกลงในการรักษาป่า ให้จำกัดบริเวณไร่ไม่ให้ขยายและเคลื่อนย้ายไปบุกเบิกพื้นที่ใหม่ การแก้ปัญหาแบบนี้ ทำให้คณะกรรมการและเจ้าของไร่ได้รับความพอใจ ลดความขัดแย้งจากทั้งสองฝ่าย ในส่วนกลุ่มทอผ้าการจัดสรร คำสั่งซื้อ (ออเดอร์) จากลูกค้ากระจายให้สมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกันทำให้สมาชิกทุกคนพอใจ และลดความขัดแย้งเช่นกัน

1.1.5 กิจกรรมกลุ่ม บ่งชี้ถึงความสามารถในการตอบสนองต่อมิติต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน กิจกรรมการทอผ้าทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เสริม มีทางเลือกอาชีพที่ลดการทำลายป่าไม้ และการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานนอกหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนคงความเป็นชุมชนและรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ได้ อีกทั้งยังช่วยให้ให้ชุมชนมี ศักยภาพในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้

1.1.6 กองทุนกลุ่ม กองทุนบ่งชี้ถึงความสามารถในการระดมทุนของกลุ่ม นับเป็นเครื่องสะท้อนศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มได้ดี จากเดิมที่กลุ่มไม่มีกองทุนในชุมชน เมื่อเริ่มมีการทอผ้า มีการหักเงินร้อยละ เข้ากองทุน ปัจจุบันทำให้กลุ่มมีเงินกองทุนที่สามารถจะนำมาหมุนเวียน ให้สมาชิกได้ใช้ประโยชน์ ในรูปเงินกู้ สหกรณ์ร้านค้า เงินทุนสำรองค่าแรงสมาชิก สำหรับกองทุนของคณะกรรมการรักษาป่าไม้ จากเดิมไม่มีกองทุนที่จะจัดสวัสดิการให้คณะกรรมการ เมื่อมีผู้เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่มากขึ้น จึงมีการระดมทุนจากผู้เข้ามาศึกษาดูงานเพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้แก่คณะกรรมการ และสะสมเป็นกองทุนของชุมชนเพื่อใช้ในกรณีจำเป็นต่อไป

อาชีพการทอผ้าทำให้แม่บ้านมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งในระดับหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน มีการช่วยเหลือร่วมมือกันสูงขึ้น ประกอบกับพื้นฐานของความเป็นเครือญาติกันอยู่ก่อนแล้ว ทำให้สมาชิกในชุมชนศึลาแลงมีความสามัคคีกัน การร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่มของสมาชิกกลุ่มทอผ้า เป็นพื้นฐานของการร่วมมือกันทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนศึลาแลง ในเวลาต่อมา ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (กาญนา แก้วเทพ , 2538) ได้สรุปว่าในหมู่บ้าน

ที่ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาธรรมชาติและสภาพแวดล้อมนั้น จะมีกลุ่มชาวบ้านที่ก้าวออกมาเป็นแถวหน้ามีการพยายามหาวิธีการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน พยายามระดมสรรพกำลังต่างๆ ไม่ว่าจะมาจากภายในท้องถิ่นของเขาเอง หรือแหล่งความรู้ที่มาจากภายนอกชุมชนเพื่อทำการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยอาศัยแนวทางการพึ่งตนเอง การมีกลุ่มเช่นนี้ดำรงอยู่นั้นเอง เป็นตัวอธิบายถึงความสามารถที่ชุมชนชนบทสามารถดำรงอยู่ได้

2. ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน

ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชน ในชุมชนไทลื้อ ตำบลศิลาแลง เกี่ยวข้องกับโลกทัศน์ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ ชุมชน สังคม และธรรมชาติ ซึ่งระบบความเชื่อหรือระบบคุณค่าของชุมชนศิลาแลง คือ ภูมิปัญญาความเชื่อในเรื่องที่อยู่อาศัยภูมิปัญญาความเชื่อเรื่องการทำมาหากิน โดยมีความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือเหนือธรรมชาติ เช่น “ผี” หรือความ “ไม่เป็นมงคล” ผสมผสานกับศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นระบบคุณค่าที่ซ้อนทับ กับประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมทั้งหลายจึงวางอยู่บนพื้นฐานระบบความเชื่อของชาวบ้าน โดยทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงโลกทางนามธรรมกับโลกวัตถุธรรม สังคมมนุษย์กับธรรมชาติ และยังเป็นตัวผลิตซ้ำระบบความเชื่อดังกล่าว

ความเชื่อ ภูมิปัญญา ประเพณีและพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร มักจะเป็นประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิต เช่น พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งคุ้มครองธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่า พิธีกรรมการไหว้ผีห้วย ผีไร่ พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ส่วนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร เช่น ความเชื่อเรื่องการตั้งบ้านเรือน การเลือกไม้ปลูกเรือน วิธีการปลูกเรือน การปลูกไม้ในบริเวณบ้าน ซึ่งความเชื่อพิธีกรรมเหล่านี้เป็นตัวสะท้อนให้เห็นรากฐานความคิดของชุมชนในการจัดการทรัพยากร และความเข้มแข็งของชุมชน

ความรู้ชุมชนมีองค์ความรู้ในเรื่องของการเชื่อมโยง ความเชื่อ ในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติเข้ามาสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรของคนในชุมชน และใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาผสมผสานแนวคิด โดยมีพื้นฐานของระบบเครือญาติในการดึงสมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเรื่อง อาชีพ การดูแลรักษาป่า มีการสร้างพิธีกรรม กฎเกณฑ์องค์กรรองรับในลักษณะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ถึงแม้ว่าต่อมาความเชื่อเรื่องสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติลดลง เนื่องจากการรับเองวิถีคิดจากภายนอก ชุมชนมีการปรับวิธีปฏิบัติให้เป็น

ยอมรับโดยผ่านองค์กรสภาตำบล ใน ลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และในขณะเดียวกันก็มีการ
ฟื้นฟูงานทอผ้า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชน สร้าง
ทางเลือกอาชีพ เป็นต้น

โครงสร้างระบบเครือข่าย ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน อีกตัวหนึ่งนั้นได้แก่
ระบบเครือข่ายในชุมชน เพราะจะสะท้อนความร่วมมือของชุมชนในการทำกิจกรรมทางด้าน
เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการช่วยเหลือพึ่งพิงกัน จาก
ผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าสอดคล้องกับ ชยันต์ วรรธนภูติ (ชยันต์ วรรธนภูติ, 2537 : 166)
กล่าวไว้จึงทำให้การศึกษานี้สรุปได้ว่า ในชุมชนหมู่บ้านความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐาน
ก็คือความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ชาวบ้านแต่ละคนจะเกี่ยวพันกับบุคคลอีกคนหนึ่งในกลุ่ม
เครือญาติบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ โดยสรุป 2 ทางคือ ทางสายเลือดหรือการสืบเชื้อสาย
และการแต่งงานหรือการเกี่ยวดอง นั่นคือ บุคคลหนึ่งเป็นญาติกับอีกคนหนึ่ง เพราะเป็นลูก
หรือหลาน หรือเพราะเป็นลูกเขย สะใภ้ โดยทั่วไปแล้วกลุ่มเครือญาติแต่ละกลุ่มมักจะมีบ้าน
เรือนอยู่ในละแวกเดียวกัน โดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวพันกันทางสายเลือดแต่ในกรณีที่มีประชากรใน
หมู่บ้านมากขึ้น ที่ดินจำกัด สมาชิกของกลุ่มเครือญาติอาจจะกระจายกันมีที่พักอาศัยในบริเวณ
อื่น แต่ก็ยังมีความผูกพันและมีความร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนแรงงานช่วยเหลือซึ่งกันและ
กัน ยังอยู่ในผิบรรพบุรุษ หรือ “ผีปู่ย่า” เดียวกันและมักจะเป็นฝ่ายเดียวกัน ความสัมพันธ์ทาง
เครือญาติสามารถบอกถึงฐานอำนาจของคนในหมู่บ้าน ว่าตระกูลไหนมีจำนวนคนมากกว่ากัน
มีความขัดแย้ง ร่วมมือกันในเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา อนุรักษ์ อย่างไร

กระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ ตรวจวัดจากการศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยน
เปลี่ยนความรู้และการขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสะท้อนภาพการยกระดับภูมิปัญญาและ
การเรียนรู้ของชุมชน จากการที่มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนในเรื่องธุรกิจชุมชน การรักษาป่า
มีทั้งองค์กรชาวบ้านด้วยตนเอง ข้าราชการ นักวิชาการ ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้
สามารถรับฟัง หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนเรื่องการจัดการทรัพยากร
การแก้ปัญหาต่างๆ นอกจากนั้นยังมีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้กับเครือข่ายอื่น ที่ทำในเรื่องเดียว
กันโดยการประสานขององค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้เกิดเครือข่ายธุรกิจชุมชน และเครือข่ายป่า
ชุมชน ในจังหวัดน่าน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของธุรกิจชุมชนต่อการจัดการป่าชุมชน

การยกระดับรายได้ การที่จะสนับสนุนให้ชุมชนเกิดสำนึกในการอนุรักษ์นั้น ควรทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นก่อน กิจกรรมที่เข้าไปสนับสนุนถึงจะประสบผลสำเร็จ มีหลายหน่วยงานที่มักโทษชาวบ้านว่าไม่มีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมที่มีหน่วยงานเข้าไปส่งเสริม ทั้งๆ ที่หน่วยงานเหล่านั้นได้นำ งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ไปให้ชาวบ้านแต่ชาวบ้านได้ให้ความสนใจน้อย ดังนั้นที่ผ่านมาชาวบ้านจึงมักจะอยู่ในวังวนของคำว่า ว่าง จน เจ็บ จากผลการศึกษาของงานวิจัยเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถที่จะทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์กรของชาวบ้านเองหากว่าชาวบ้านมีรายได้ ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวันได้ท่ามกลางสภาพ เศรษฐกิจ สังคม ในปัจจุบัน

ทางเลือกอาชีพ ในปัจจุบันชนบทหลายแห่งที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ ทางด้านการส่งเสริมการผลิตเพื่อตอบสนองต่อระบบอุตสาหกรรม หรือการผลิตเพื่อส่งออกทำให้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศของชนบทเป็นอย่างมาก และในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันผลผลิตทางการเกษตรขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการตลาด และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้มีผลต่อจำนวนผลผลิตและราคา ดังนั้นทางเลือกของชนบท คือการอพยพแรงงานเพื่อไปหางานทำในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมในเมืองใหญ่ เช่น จราจรแออัด ชุมชนแออัด อาชญากรรม มลพิษทางอากาศ มลพิษทางแม่น้ำ และที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคือปัญหาเรื่อง การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ เมื่อสถานะเศรษฐกิจตกต่ำแรงงานอพยพดังกล่าว ก็ได้เคลื่อนย้ายแรงงานกลับชนบท และได้นำเอาปัญหาโรคเอดส์ กลับมาแพร่ระบาดให้กับครอบครัว

ถ้าหากชนบทสามารถที่จะมีทางเลือกอาชีพ ที่ทำให้คนชนบทไม่ต้องอพยพทั้งถิ่น แต่มีอาชีพที่สามารถทำในชุมชนได้ ปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น ดังผลจากการศึกษาในครั้งนี้ที่พบว่า ทางเลือกอาชีพในการทำธุรกิจชุมชน สามารถที่จะสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้คนในชุมชนศิลาแลงได้พร้อมๆ กับที่ชุมชนสามารถที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการกลุ่ม การทำงานเป็นกลุ่มทำให้ชุมชนมีพลัง มีความสมัครสมานสามัคคีเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ชนบทจะได้รับแรงกดดันจากสังคมในเมืองในค่านิยมแบบ

ตัวใครตัวมันเพิ่มมากขึ้น แต่ชนบทยังมีกิจกรรมที่คนในชุมชนจะต้องทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มอาทอผ้า กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ทำให้ชนบททงความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ไม่ล่มสลายเหมือนสังคมเมือง

การพัฒนาศักยภาพสตรี ปัจจุบันสตรีมีการตื่นตัว ที่จะทำงานเพื่อสังคมกันมากขึ้น และได้ถูกยอมรับจากสังคมในระดับหนึ่ง ในชนบทหลายแห่งสตรีได้มีโอกาสเป็นผู้นำ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แต่ทั้งนี้สตรีเองจะต้องมีการพัฒนา ความสามารถ ความรู้ และความกล้าแสดงออก ธุรกิจชุมชนที่กลุ่มแม่บ้านในตำบลศิลาแลง จึงเป็นเสมือนเวทีที่เปิดโอกาสให้สตรีได้พิสูจน์ว่าสามารถที่จะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ สตรีในตำบลศิลาแลงมีความต้องการที่จะเข้าไปสู่ระบบการเมืองในท้องถิ่น เพื่อที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มสตรีในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน

4. ผลกระทบจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนกับการจัดการป่าชุมชน

ผลกระทบจากการดำเนินงาน ขององค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยที่ตัวชี้วัดระดับชุมชนเน้นการวัดถึงผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน เป็นหลักดังนี้

4.1 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตัวชี้วัดด้านนี้ในระดับชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวชี้วัดระดับครัวเรือนค่อนข้างมาก แต่จะให้ผลที่เป็นภาพรวมของครัวเรือนทั้งหมดในชุมชน จะเห็นว่ารายได้ของครัวเรือนที่มีการทอผ้ามีรายได้มากกว่า ครัวเรือนที่ไม่มีการทอผ้า ทำให้ระดับเศรษฐกิจของ ชุมชนอยู่ในระดับที่ดีกว่าชุมชนอื่น ๆ ที่มีรายได้เฉพาะภาคเกษตรเท่านั้น

4.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม ในระดับชุมชนเป็นการวัดถึงสัดส่วนการอพยพย้ายถิ่นของครัวเรือน วัดในด้านการอนุรักษ์ การพัฒนา ปรับใช้ และการสืบสานต่อด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนบ้านดอนไชยมีการอพยพแรงงานไปทำงานต่างจังหวัด จำนวน 6 ครัวเรือน แต่เป็นลักษณะไปชั่วคราว แสดงให้เห็นถึงสัดส่วนว่ามีจำนวนน้อย และในด้านการอนุรักษ์สามารถวัดได้จากกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนและมีการสืบสานภูมิปัญญา นำเอาศิลปวัฒนธรรมมาปรับใช้ พัฒนาแก้ปัญหาเรื่องรายได้ และอาชีพเสริมให้กับชุมชนได้

4.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เป็นการวัดถึงพลังของชุมชนและจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จาก

ประสบการณ์ของชุมชน ศิลาแลง ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

4.4 ด้านฐานะทางสังคมของผู้หญิง จะเห็นว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้หญิงจะเป็นผู้ที่มีการจ้างงานที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุดในครอบครัว ตั้งแต่ต้นนอนจนถึงเวลากลับเข้านอนอีกครั้ง ผู้หญิงจะมีกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อคนในครอบครัวตลอดเวลา แต่ในปัจจุบัน สังคมชนบทต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากขึ้น การวัดค่าของผู้ที่เลี้ยงดูครอบครัวจึงถูกเปลี่ยนเป็นวัดจากมูลค่าด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ดังนั้นผู้หญิงที่ทำงานบ้านในบริบทเดิม จึงถูกมองว่าไม่ใช่ผู้เลี้ยงดูครอบครัวอีกต่อไป เพราะไม่สามารถเปลี่ยนงานที่ผู้หญิงทำเป็น มูลค่าทางเศรษฐกิจได้ การวัดค่าของคำว่า “ผู้เลี้ยงดูครอบครัว” จากด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้หญิงหลายคนที่ไม่สามารถทำงานที่มี “รายได้” มาสู่ครอบครัว ถูกหมั่นแหย่ รังแกอยู่เสมอ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็น ไม่ได้ได้รับการพัฒนาศักยภาพเท่าที่ควร บางครอบครัวไม่อนุญาตให้แม่บ้านของตัวเองเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ดังนั้นเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปผู้หญิงจึงต้องมีการหาพื้นที่เพิ่มขึ้นมาอีกนั่นก็คือ ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการหา “รายได้” มาจุนเจือครอบครัวจึงจะถูกยอมรับจากครอบครัว และชุมชน

จากผลการศึกษา พบว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ภารกิจชุมชนมีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่า และภารกิจชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการจัดการป่าชุมชน การศึกษานี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการในการพัฒนาชนบทที่มีการเชื่อมโยงระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังเป็นการถอดบทเรียนของชุมชนเพื่อเสนอต่อสาธารณชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนนโยบายการพัฒนา เพื่อนำไปปรับปรุงวางแผนพัฒนาชนบทอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในเรื่อง “บทบาทของภารกิจชุมชนที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ในการจัดการป่าชุมชน” พบว่าภารกิจชุมชนด้านการทอดผ้า ทำให้เกิดทางเลื้อกออาชีพ และสามารถช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ประกอบกับพื้นฐานของชุมชนที่มีความเป็น

เครือข่าย มีความเชื่อ มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ทำให้ชุมชนคงความเป็น “ชุมชน” ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เมื่อเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการดูแลรักษาป่าชุมชน และเมื่อป่ามีความสมบูรณ์ ทำให้ระบบนิเวศน์ในชุมชนเอื้อต่อการประกอบอาชีพด้านการเกษตร สามารถเพาะปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนได้ตลอดปี หลังการเก็บเกี่ยวก็สามารถที่จะปลูกพืชอื่นๆ ไว้เป็นรายได้เสริมเข้าสู่ครัวเรือนได้อีก ระบบต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันไม่สามารถที่จะแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันได้ ดังนั้นนโยบายด้านการพัฒนาเพื่อให้คนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือให้พ้นจากความยากจน ควรพิจารณาถึงประเด็นเรื่อง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ควรมุ่งเน้นพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถแก้ปัญหาให้ชนบทได้ แต่จะเป็นการซ้ำเติมชนบทให้ยากจนมากยิ่งขึ้น ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญได้แก่

1. บทเรียนและประสบการณ์ของชุมชน ควรถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อเป็นการปลูกฝังและสร้างความตระหนักให้คนรุ่นต่อไปได้สืบทอดอุดมการณ์ และจะทำให้หลักสูตรการเรียนการสอน สอดคล้องกับสภาพ ความต้องการของท้องถิ่น อย่างแท้จริง
2. บทเรียนและประสบการณ์ของชุมชน ควรมีการถ่ายทอดระหว่างเครือข่ายลุ่มน้ำ นานเพื่อเป็นการเสนอบทเรียน และภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนศิลาแลง ไปยังชุมชนอื่น ๆ ในลุ่มน้ำนานและลุ่มน้ำต่าง ๆ
3. กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาชนบทของหน่วยงานรัฐ และเอกชน ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง โดยรัฐและเอกชน ควรลดบทบาทจากการชี้นำ เป็นการแนะนำ และให้ความรู้ ทักษะ เพิ่มเติมในส่วนที่ชุมชนขาดและต้องการได้รับการสนับสนุน
4. ชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนเอง รัฐควรจะได้รับรองสิทธิในการใช้และการดูแลรักษา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเอง และสนับสนุนการขยายเครือข่ายในระดับหมู่บ้านขึ้นไปจนถึงลุ่มน้ำ เพื่อฟื้นฟูการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และขยายเครือข่ายต่อไป

5. การวางนโยบายเพื่อให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์นั้น ควรแก้ปัญหาเรื่อง “ปากท้อง” ของชาวบ้านก่อน เพราะตราบดีที่ชุมชนยังประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิต ชาวบ้านจะไม่สามารถมีศักยภาพที่จะแก้ปัญหาในชุมชนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไม่ได้นำเสนอข้อมูลเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เห็นภาพชัดเจน เพราะผู้วิจัยมีข้อจำกัดหลายประการ และยังต้องประสบการณในการถ่ายทอดเชิงวิเคราะห์ ข้อจำกัดเรื่องเวลา ดังนั้นจึงอยากเสนอแนะไว้หากมีผู้ที่ต้องการจะทำการศึกษาวิจัยในชุมชนแห่งนี้ ในครั้งต่อไปควรจะศึกษาในประเด็นของ “ความหลากหลายทางชีวภาพ” เพราะชุมชนศิลาแลง นั้นมีสภาพทางระบบนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์ทั้งในป่า และในท้องนา รวมทั้งวัฒนธรรมเรื่องการนำผักพื้นบ้านมาใช้บริโภคในชีวิตประจำวัน นั้นแสดงถึงนัยของการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพ กับวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในชุมชนแห่งนี้ เฉพาะเรื่องจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และแวดวงวิชาการเป็นอย่างยิ่ง